

УДК 338.242:519.86

*Р. В. Войтович,
професор з наукової роботи Інститут підготовки кадрів
Державної служби зайнятості України доктор наук з державного управління, професор*

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ЕЛІТА ЯК СТРУКТУРНО- ФУНКЦІОНАЛЬНА СКЛАДОВА ІНСТИТУЦІЙНОГО ЛІДЕРСТВА ДЕРЖАВИ У СВІТІ

*R. Voytovych,
Doctor of public administration, professor,
Vice-Rector for Research Training Institute of the State Employment Service of Ukraine
PhD in Public Administration, Professor*

INTELLECTUAL ELITES BOTH STRUCTURAL AND FUNCTIONAL COMPONENT OF THE INSTITUTIONAL LEADERSHIP OF THE STATE OF THE WORLD

В межах даної статті здійснено теоретико-методологічний аналіз інтелектуальної еліти як технократичної умови інституційного лідерства у державному управлінні, розкрито сутність та специфіку функціонування інтелектуального потенціалу держави в сучасних умовах суспільного розвитку, визначено форми його впливу на забезпечення інституційного лідерства у системі державного управління відповідних організаційних структур, обґрунтовано передумови та ймовірні виклики з якими неминуче стикнеться суспільство в умовах інтелектуального дефолту.

Within the frameworks of the given paper was elaborated theoretic-methodological analysis of intellectual elite as technocratic condition of institutional leadership in public administration, was disclosed the essence and specificity of functioning of intellectual potential of a state in conditions of social development, were defined the forms of its influence on providing of institutional leadership within the system of public administration of the relevant structures, were grounded the premises and possible challenges with which society will inevitably face in conditions of intellectual default.

Ключові слова: інтелектуалізація, інтелектуальна еліта, інтелектуальний потенціал, інтелектуальний дефолт, державне управління, лідерство, інституційне лідерство, глобальне лідерство.

Key words: intellectualization, intellectual elite, intellectual potential, intellectual default, public administration, leadership, institutional leadership, global leadership.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Сучасний етап соціально-економічного та політичного розвитку України вимагає запровадження дієвих у стратегічному відношенні інструментів попередження інтелектуального дефолту, який блокує інноваційний розвиток країни та можливість реалізації інтелектуальної політики, що в кінцевому випадку негативно позначається на забезпеченні інституційного лідерства держави. Інноваційний розвиток держави традиційно визначається її інтелектуальним потенціалом, здатним продукувати новітній контекст розвитку країни, запропонувати модернізаційний варіант реалізації системних реформ, ефективно реагувати на прогностичні виклики оперативного управління. У разі, якщо національний інтелектуальний потенціал держави буде «просідати» неминуче наступить інтелектуальний дефолт, який детерміновано поглибить кризові процеси у державі і позбавить її можливості досягнення потенціалу глобального лідерства, а відтак спровокує деінституціоналізацію системи державного управління.

Під національним інтелектуальним потенціалом, слід розуміти людські ресурси, які володіють не лише необхідними, але й випереджаючими знаннями, які втілені у відповідних технологія та продуктах людської діяльності та формалізовані у відповідних наукових проєктах, які забезпечують потенційний розвиток держави. Інтелектуальний потенціал держави визначається рівнем освіти, науки, які є

стратегічним критерієм професійної підготовки фахівців у різних сферах суспільного життя, залежить від природних, вроджених здібностей (таланту, геніальності) нації, відповідно до чого відбувається стратифікація інтелектуального потенціалу країн у сучасному світі.

ВИДІЛЕННЯ НЕВИРІШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ

Інтелектуальний потенціал як єдина конкурентна перевага пострадянських держав втратив свій первинно стратегічний смисл, така тенденція свідчить про зниження показників освіченості націй, кількість населення здатного займатись наукою та його спроможність запропонувати новітній інноваційний проєкт, який здатний змінити порядок денний їх розвитку. Все це підтверджує тотально неминучий прихід інтелектуального дефолту у різних сферах суспільного життя, що у такий спосіб, з необхідністю приведе до деінституціоналізації державного управління, оскільки брак високоосвічених та професійних кадрів в державно-управлінській системі цьому безпосередньо сприятиме. Виходячи із цього, державно-управлінська еліта виявляється інтелектуально неготовою функціонувати в межах нової реальності, а відтак і нездатною запропонувати успішну національну стратегію розвитку держави.

Даний контекст проблеми ставить питання про пряму залежність успішності національних стратегій від

кількості та якості інтелектуального потенціалу інтегрованого в систему державного управління, що безпосередньо має сприяти забезпеченню інституційного лідерства держави. З іншого боку, постає питання про інтелектуальну підготовленість суспільства до прийняття відповідних інновацій та розуміння змісту інтелектуальної політики, яка реалізується національними урядами. В протилежному випадку, неминуче наступить інтелектуальний дефолт, який приведе до «глобального дауншифтингу», який перспективний розвиток держав в сучасному світі зробить неможливим, а інтелектуальна еліта залишиться лише на декларативно-формальному рівні свого функціонування.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ, В ЯКИХ ЗАПОЧАТКОВАНО РОЗВ'ЯЗАННЯ ДАНОЇ ПРОБЛЕМИ

Предметне поле дослідження інтелектуальної еліти у сфері державного управління є одним із найменш вивчених питань у контексті вітчизняної та західноєвропейської науки. Це, обумовлено тим, що переважна більшість вчених зацікавлені увагою передусім лише на змістовно-функціональному та типологічному підході у дослідженні еліт у різних сферах суспільного життя залишаючи поза увагою такий фундаментальний параметр до її ідентифікації як інтелектуалізація.

У більшості західноєвропейських підходів до визначення статусної ролі еліт в розвитку держави належать «всі ті, хто оперують новітніми смислами та здатні запропонувати новітній світогляд» [1, с.292-293]. Для того аби володіти потенціалом та можливістю запропонувати новітні смислові установки для суспільства і виступати когерентним інститутом забезпечення лідерства держави еліта має стати провайдером суспільної думки, індикатором її потреб та інтересів. У такий спосіб, це ставить питання про інтелектуалізацію еліт у різних сферах суспільного життя, що має забезпечити їй можливість утвердження нової ієрархії базових цінностей, які чітко синхронізуються із внутрішньополітичними та зовнішньополітичними викликами суспільного розвитку та дозволить їй належно на них реагувати дотримуючись при цьому виключно національних інтересів.

У теоретико-методологічному відношенні більшість дослідників акумулюють увагу на відповідних вимогах, яким має відповідати еліта, аби належно реагувати на відповідні суспільні виклики. Для цього на думку, Ф.Фукуями в межах кожного відкритого суспільства має існувати інтелектуальна еліта, яка має стати «носієм нових соціальних та політичних технологій, а для цього повинна володіти новими гуманітарними знаннями» [2]. Певні уточнення щодо вимог до інтелектуальної еліти можна внести виходячи із концепції Г.Ортегі-і-Гассета, з позиції якого «вимірюючи себе особливою мірою, має бути готовою взяти на себе історичну відповідальність за долю суспільства загалом» [3]. Це вказує на те, що інтелектуальні еліти мають передусім володіти потенціалом того аби належно відповідати на запити суспільства і стати головним рупором його інтересів, а для цього вони мають стати головним носієм нових смислів. Такий підхід потребує запровадження відповідної шкали оцінки інтелектуальних якостей, які мають виступати визначальним критерієм можливості імплементації інтелектуалів у сферу вищої касті суб'єктів прийняття стратегічних державно-управлінських рішень. Завдяки цьому, ґрунтуючись на концепції Ф.Фукуями інтелектуальна еліта перетворюючись на головного носія «дум людських», стане максимально спроможною встановити об'єктивний «діагноз» нашого часу, запропонувати нові постулати суспільного розвитку, легітимізувати ментальні стереотипи та встановити новітні правила реалізації політичної волі у суспільстві.

Це свідчить про те, що основною функцією інтелектуальної еліти у сучасному постмодерному суспільстві є критичне мислення. Таку закономірність чітко показує у своїй

концепції Х.Хоркхаймер, поляризуючи сферу лідерської діяльності політика та інтелектуала, виходячи із того, що «політик є реалістом, тоді коли інтелектуал реально розглядає все у більш широкому контексті можливостей, політик є прагматиком, оскільки вибирає оптимальну стратегію для досягнення цілей, тоді коли інтелектуал розробляє можливі альтернативи, політик будує суспільство, а інтелектуал вносить сумніви, лише з тією метою, аби воно стало ще кращим, ще гуманнішим» [4].

Інтелектуальна еліта на думку М.Фуко «на основі стратегічної рефлексії здатна легітимізувати провідні ідеї, життєві правила та суспільні відносини в межах яких мають функціонувати звичайні люди» [5]. Для цього інтелектуальна еліта має бути високо мерітократизованою (бути «людьми розуму»), проводити «постійну роботу по зміні власних думок та думок інших, а для цього вона має володіти максимальним лідерським потенціалом» [5].

Важливу функціональну роль інтелектуальній еліті у розвитку сучасного світу відводить М.Барбер оскільки лише вона на його думку «здатна знайти та запровадити інновації, необхідні для економічного поступу держави» [6]. Аби еліта стала повноправним суб'єктом просування таких інноваційних проектів важлива роль має приділятися розвитку науки та підвищенню якості освіти, які мають стати стратегічною передумовою розміщення «талановитої бюрократії», яка водночас має стати головним провайдером лідерства очолюваних ними інституційних структур у різних сферах суспільного життя. Саме інтелектуальна еліта виходячи із високого рівня самоідентифікації власного освітнього потенціалу здатна забезпечити легітимацію відповідної стратегії суспільного розвитку.

У сфері державного та політичного управління щодо розуміння інтелектуальної еліти є своя специфіка, оскільки до неї відносять «постійно діючих інтелектуалів-політиків, які перебувають безпосередньо при владі, офіційні радники, експерти, консультанти, ідеологи, які забезпечують діяльність політичної еліти, але не входять до її кола» [7]. Інтелектуальна еліта у даній сфері є «яскраво вираженими комунікаторами офіційного дискурсу», оскільки вона забезпечує створення та поширення ідей, знань та оцінок про відповідний стан речей у суспільстві. Для того аби бути провайдером такого дискурсу інтелектуальна еліта має бути реальним «носієм найвищих розумових здібностей, з особливим світосприйняттям та об'єктивною оцінкою подій» [7].

Відтак, при методологічній ідентифікації приналежності осіб до інтелектуальної еліти, доцільно чітко виходити із двох основних параметрів: 1) вироблення ідей і критичної оцінки об'єктивної дійсності та 2) формальної освіти, яка визначає її сферу діяльності та потенціал впливу на розвиток суспільства. Саме ці параметри визначають стратегічний зміст діяльності інтелектуальної еліти у суспільстві та дозволяють їй належно рекрутуватися у систему державно-управлінської практики, шляхом переходу від формально-реальної до функціональної-дієвої форми впливу на розвиток сучасної держави. В даному відношенні інтелектуальна еліта має стати головним носієм універсально прагматичних та елітарних цінностей і норм, які визначають сферу суспільної свідомості суспільства, і які забезпечать їм відповідні лідерські позиції у суспільстві.

Загалом, більшість сучасних дослідників у контексті аналізу різних аспектів діяльності інтелектуальної еліти тотально акцентують увагу на її інтелектуальному дефолті, пов'язуючи його із відповідними кризовими ситуаціями, зумовленими нерівномірними наслідками індустріальної, інформаційної та глобальної трансформації світоустрою. Задаля того аби з'ясувати причини його виникнення та безпосередні виклики для інституційного лідерства у сфері державного управління перед ними постає питання щодо визначення статусно-функціональної ролі еліт та параметри її інтелектуалізації як необхідну технократичну умову лідерства держави у глобальному світі. Саме

такий аспект дослідження є предметом розгляду в межах даної статті і визначає методологію розв'язання даної проблеми у контексті сучасної гуманітарної науки.

Метою даної статті є здійснити теоретико-методологічний аналіз інтелектуальної еліти як технократичної умови інституційного лідерства у державному управлінні. Досягнення даної мети обумовлює вирішення відповідних завдань, а саме: розкриття сутності та специфіки функціонування інтелектуального потенціалу держави в сучасних умовах суспільного розвитку, визначення форм його впливу на забезпечення інституційного лідерства у системі державного управління, обґрунтування передумов та ймовірних викликів з якими неминуче стикнеться суспільство в умовах інтелектуального дефолту та розроблення інструментарію його попередження на умовах запровадження новітніх методик розвитку лідерського потенціалу інтелектуального ресурсу у різних сферах суспільного життя.

Виклад основного матеріалу дослідження. В результаті утвердження та індустріально-економічного імперіалізму постало питання про політичне оформлення інтелектуального потенціалу національних держав, які мали стати головними провідниками утвердження глобальної демократії та забезпечення інституційного лідерства відповідних інноваційно-інтелектуальних структур в системі організації суспільної життєдіяльності. Особливо ваги набуває статусна легітимізація таких інноваційно-інтелектуальних структур як фабрики думок, які мають стати стратегічними суб'єктами розроблення та реалізації інноваційних проєктів, які мають визначати інституційне лідерство країн у сучасному світі.

Здебільшого принциповим питанням прагматичного характеру є використання критерію інтелектуалізації при визначенні приналежності окремих соціальних прошарків до елітарних груп. Саме вони мають закласти підвалини для реалізації інноваційно-інтелектуальних амбіцій посилення потенціалу держави, шляхом запровадження мобілізаційних технологій, які тим самим мають стати потужним фактором її самоідентифікації. Такий підхід певною мірою має сприяти попередженню інтелектуального дефолту, що у свою чергу, слугуватиме локалізації, а то і уникненню відповідних кризових ситуацій, а відтак і забезпеченню модернізаційних трансформацій у різних сферах суспільного життя. Саме на інтелектуальну еліту сьогодні покладається завдання розробити новий концептуальний підхід, який має забезпечити лідерські позиції держави у глобальному світі. Лише високоелітарні інтелектуальні кола сьогодні здатні сформулювати новий життєвий простір для держави та громадянина. У такий спосіб, це приведе до справедливого примату культу держави, з її тотальним патерналізмом, який створює всі необхідні умови для належної самоорганізації суспільства при цьому не ігноруючи саму державу як інститут з її лідерським потенціалом.

Еліта, яка заточена виключно під презентацію новітніх конструкцій розбудови сучасного світу, має стати носієм атрибутивних форм самосвідомості суспільства. В Україні, в такому семантично-функціональному варіанті еліти на жаль не існують, адже вони мають тотально примітивну самоідентифікацію, втративши себе як носій історичної відповідальності, вони не є навіть формальним суб'єктом реалізації ідей інтеграції та модернізації суспільства. Якщо політична та державно-управлінська еліти не володіють високим інтелектуальним потенціалом, то вони перетворюються на контроліту, яка заточена під вирішення прагматично-тактичних питань суспільного розвитку. Це ставить питання про певний запит на інтелектуалізацію еліт, аби вона відповідала критеріальним принципам елітарності як важливої умови забезпечення інституційного лідерства різних структур органів державної влади. Відповідні метаморфози щодо інтелектуалізації політичної та державно-управлінської еліти вступають у відповідний дисонанс її фактологічного базису функціонування. В сучасному світі еліти, які здатні забезпечити

лідерські позиції держав передусім мають володіти параметрами глобального мислення, що забезпечить їм можливість продукування новітніх інноваційно-інтелектуальних проєктів забезпечення розвитку держави.

Спрямування інтелектуальної еліти країни на забезпечення нового політичного циклу у розвитку України має базуватись на популяції креативних ідей утвердження інноваційно-модернізаційного розвитку, які мають виключно національно регламентований характер. Важливим фактором впливу інтелектуальної еліти на розвиток системи державного управління має стати концептуальне утримання нею від чужоземних стратегій суспільного розвитку, оскільки це призведе до деінституціоналізації лідерського потенціалу державно-управлінських структур, позбавлених органічної можливості функціонувати в межах власних ментальних координат. Саме тому, аби забезпечити ефективність інституційного лідерства держави та її управлінських структур інтелектуальні еліти мають запропонувати новий алгоритм соціально-економічного та політичного розвитку. Це стане можливим лише за умови усвідомлення своєї нової місії інтелектуальними елітами щодо забезпечення лідерства держави та її інститутів. Саме тому, на думку А.М.Лоя «ми повинні цінувати, що у нашому менталітеті мати освіту – це престижно, це елемент самоствердження й самоідентифікації. Усвідомлення власного освітнього рівня означає готовність відстояти власну гідність» [8, с. 13].

Нова місія інтелектуальних еліт ставить питання про реінтерпретацію смислів історичного розвитку держави, виходячи із наявних колізій тлумачення відповідних історичних фактів, що також деінституціоналізує розвиток держави й негативно позначається на її лідерському потенціалі. Аби уникнути цього основними суб'єктами експертного знання мають виступати абсолютно нові інтелектуальні еліти здатні запропонувати об'єктивну концепцію оцінки ролі України у світовій історії та збереженні її інституційної пам'яті. Інтелектуальна еліта в даному контексті має стати носієм концептуальної влади, розробляючи новітні константи суспільного розвитку детерміновано відповідати на запити громадян. В даному відношенні, вона реально має претендувати на статусну роль моральних авторитетів, які здатні запропонувати альтернативний шлях для його розвитку.

Політична, бізнесова й гуманітарна еліти аби стати головним фарватером суспільних змін та органічно приналежними до елітарності мають також володіти потужним інтелектуальним потенціалом, оскільки саме він є стратегічним фактором інноваційно-технологічного прориву держави та її інституційного лідерства. Це у свою чергу, вимагає наявності високих освітніх стандартів у державі у контексті підготовки різних професійних груп та розвитку у них лідерського потенціалу. Сьогодні все частіше у різних національних практиках розвитку інституційного лідерства державно-управлінських структур акцентується увага на проривних знаннях, якими має володіє їх персонал, аби дати належну відповідь на певні суспільні виклики з якими стикається сучасний світ. Але в той же час, система якості освіти у сучасному світі контрастно знижується, а ідентифікації сфери знань, які здатні забезпечити прорив держави не розроблено. В межах різних національних традицій інтелектуалізації, переважною мірою західноєвропейських держав спостерігається суцільна прагматизація, яка базується на «увираженні» практико-прикладної складової розвитку відповідних сфер суспільного життя з одночасним нівелюванням гуманітарної. Такий позитивістський підхід до суспільного розвитку держави містить значні виклики, які з часом переформатуються у ризики, які становитимуть значну небезпеку для їх життєдіяльності. Це суттєвою мірою приведе до нівелювання лідерських позицій інституційних структур органів державної влади, які виявляються онуленими від інтелектуального ресурсу і затехнократизованими під використання управлінської практики, яка не містить ціннісно-гуманітарної складової.

Варто також відзначити і той факт, що в сучасних умовах соціально-економічного та політичного розвитку інноваційний ресурс держав є її стратегічною конкурентною перевагою, а тому відповідні спекулювання навколо нього у жодному із випадків не здатні забезпечити успішну реалізацію новітнього інноваційно-економічного укладу суспільства. Виходячи із цього, держава має запроваджувати політику реінвестування інтелектуального потенціалу задля структурної перебудови всіх сфер суспільного життя, аби він забезпечив лідерські переваги держави у глобальному світі. Лише виключно інтелектуальна еліта сьогодні має формувати порядок денний сучасного світу, а не бізнес еліта як це тотально простежується в різних національних системах державного управління, адже це автоматично приводить до деінституціоналізації їх лідерського потенціалу.

Інтелектуальний ресурс країн чітко заформалізований під певні елітарні кола, які органічно інтегровані в систему державного управління стратегічно спроможний провести «перезавантаження влади», яке тотально корелюється з інтересами та потребами суспільства. Виходячи із цього, простежується інша стратегічна мета інтелектуального ресурсу щодо забезпечення інституційного лідерства держав та їх управлінських систем, це утвердження національної стабільності, яка має визначати порядок денний національних держав та слугувати їх національному об'єднанню. Лише у такому форматі інтелектуальний ресурс є абсолютно спроможним запропонувати новий проєкт «громадянського миру», який забезпечить стало-збалансований розвиток суспільства в Україні особливо в умовах військового конфлікту на Сході.

З метою уникнення та попередження інтелектуального дефолту, де він має всі необхідні передумови держави мають вийти з новими ініціативами – змінивши передусім свої системи освіти. Базовими критеріями на яких має бути побудована формула успіху освіти у ХХІ столітті мають виступати «знання, мислення та лідерство помножені на етику» [8]. Відповідно до цього, інтелектуальний потенціал має набуватися виключно на параметрах освіти, оскільки «людині необхідне критичне мислення, дедуктивне математичне, вільне творче мислення, вміння мислити в рамках групи, а також здатність думати та приймати рішення під тиском обставин у найкоротші терміни» [8]. Відтак, лише інтелектуалізовані еліти у сфері державного управління, які відповідають таким параметрам можуть дати чіткі орієнтири розвитку держави, а для цього вони мають бути високоосвіченими та соціально мотивованими.

У такий спосіб, це ставить питання про запровадження новітньої стратегії освіти, яка б забезпечувала «створення якісної системи контролю та оцінки знань» і тим самим, сприяла розвитку лідерського потенціалу управлінців у всіх сферах суспільного життя. У підтвердження цього М.Барбер доводить, що «сучасній освіті необхідна революція, адже нам у найближчі 50 років потрібно буде виховати нове посправжньому глобальне покоління людей, молодих лідерів, відкритих світові та здатних його змінити» [6]. Це ставить питання про нову формулу інтелектуальної політики, яка сьогодні активно дискутується на рівні прагматично налаштованих еліт, і яка має бути спрямована передусім на розроблення новітніх способів реорганізації системи державного управління. Стратегічна роль при цьому має належати забезпеченню «об'єктивно аналітичного процесу» оцінки соціально-політичної та економічної ситуації з одночасним використанням прогностичних методик раціоналізації форм вироблення політики. До таких форм доцільно віднести: діагностування проблем; формування критеріїв оцінки їх впливу на стратегічний розвиток суспільства; розроблення релевантної інформації щодо вирішення проблем та ресурсних технологій прийняття державно-управлінських рішень з їх повної локалізації. Автократичність запровадження таких форм з необхідністю потребує реалізації інтелектуальної політики, яка стає об'єктивно можливою лише завдяки інтелектуальній еліті, яка тактично є технократичною умовою інституційного лідерства у державному управлінні.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМКУ

Таким чином, здійснений нами теоретико-методологічний аналіз інтелектуальної еліти як технократичної умови інституційного лідерства у державному управлінні, дозволив розкрити сутність та специфіку функціонування інтелектуального потенціалу держави в сучасних умовах суспільного розвитку, визначити форм його впливу на забезпечення інституційного лідерства у системі державного управління щодо її модернізації, обґрунтовано передумови та ймовірні виклики з якими неминуче стикнеться суспільство в умовах інтелектуального дефолту, який об'єктивно детермінується недооціненням ролі інтелекту у системі практики діяльності у різних сферах суспільного життя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Harrison L.E. Promoting Progressive Culture Change // Culture Matters: How Values Shape Human Progress / L.E.Harrison and S.P.Huntington (eds.). — N.Y.: Basic Books. 2012.
  2. Fukuyama F. Our Posthuman Future: Consequences of the Biotechnology Revolution. / F. Fukuyama / Farrar, Straus and Giroux, 2002.- 327 p.
  3. Ортега-и-Гассет Х. Миссия университета / Х. Ортега-и-Гассет / Пер. с исп. Марини Голубевой и Андрея Корбутова. М: ГУ-ВШЭ, 2010. — 144 с.
  4. Хоркхаймер М., Адорно Т. Диалектика просвещения. Философские фрагменты. / М.Хоркхаймер, Т.Адорно / «Медиум» «Ювента» - М., С-Пб., 2013, - с. 16-60
  5. Фуко М. Интеллектуалы и власть: статьи и интервью, 1970—1984: / М. Фуко / В 3 ч.: Ч. 3 / Пер. с фр. Б. М. Скуратова под общ. ред. В. П. Большакова. — М.: Праксис, 2012. — 311 с.
  6. Барбер М. Приказано добиться результата. Как была обеспечена реализация реформ в сфере государственных услуг Великобритании / М.Барбер / Пер. с англ. (под ред.: Я. И. Кузьминов, А. В. Клименко); отв. ред.: Ж. И. Смирнова. М.: Издательский дом НИУ ВШЭ, 2011
  7. Eggi U. Die Ges-sellschaftliche Elite. / U. Eggi / Bern, 2011. — 463 с.
  8. Лой А. Зникаюча інтелігенція у трансформаціях сьогодення / А.Лой // Філософська думка. — 2014. — № 2 — с. 7-16
  9. Гаман-Голутвина О.В. Метафизические измерения трансформаций элит / О.В.Гаман-Голутвина / Политическая концептология № 3, 2012г. — с.38-53
- References
1. Harrison L.E. Promoting Progressive Culture Change // Culture Matters: How Values Shape Human Progress / L.E.Harrison and S.P.Huntington (eds.). — N.Y.: Basic Books. 2012.
  2. Fukuyama F. Our Posthuman Future: Consequences of the Biotechnology Revolution. / F. Fukuyama / Farrar, Straus and Giroux, 2002.- 327 p.
  3. Orteha-y-Hasset Kh. Myssyia unyversyteta / Kh. Orteha-y-Hasset / Per. s ysp. Maryny Holubevoj y Andreia Korbuta. M: HU-VShE, 2010. — 144 s.
  4. Khorkkhajmer M., Adorno T. Dyalektyka prosvescheniya. Fylososfyske frahmenty. / M.Khorkkhajmer, T.Adorno / «Medyum» «Yuventa» - M., S-Pb., 2013, - s. 16-60
  5. Fuko M. Yntellektualy y vlast': stat'y y ynterv'iu, 1970—1984: / M. Fuko / V 3 ch.: Ch. 3 / Per. s fr. B. M. Skuratova pod obsch. red. V. P. Bol'shakova. — M.: Praksys, 2012. — 311 s.
  6. Barber M. Prykazano dobyt' vsia rezul'tata. Kak byla obespechena realizatsiya reform v sfere hosudarstvennykh usluh Velykobyrtanyy / M.Barber / Per. s anhl. (pod red.: Ya. Y. Kuz'mynov, A. V. Klymenko); otv. red.: Zh. Y. Smyrnova. M.: Yzdatel'skyj dom NYU VShE, 2011
  7. Eggi U. Die Ges-sellschaftliche Elite. / U. Eggi / Bern, 2011. — 463 с.
  8. Loj A. Znykaiucha intelihentsiia u transformatsiiax s'ohodennia / A.Loij // Filososf'ska dumka. — 2014. — № 2 — с. 7-16
  9. Haman-Holutvyna O.V. Metafyzicheskye yzmerenyia transformatsyj elyt / O.V.Haman-Holutvyna / Polytycheskaia kontseptolohyia № 3, 2012h. — с.38-53.